

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Херсонського
державного університету

Олександр СПІВАКОВСЬКИЙ

« 22 » 10 2021 р.

**НАСКРІЗНА ПРОГРАМА
ПРАКТИКИ**

Факультет психології, історії та соціології
Кафедра історії, археології та методики
викладання

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітня програма Історія та археологія

Курс II-IV

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Форма навчання: денна, заочна

ПОГОДЖУЮ

Проректорка з навчальної та
науково-педагогічної роботи

Дар'я МАЛЬЧИКОВА

« 22 » 10 2021 р.

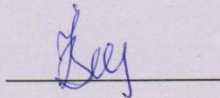
Херсон 2021 р.

Програма розроблена:

1. Михайленко Галина Миколаївна, доцент кафедри історії, археології та методики викладання, кандидат історичних наук, доцент,
2. Черемісін Олександр Вікторович, професор кафедри історії, археології та методики викладання, доктор історичних наук, професор,
3. Бойков Олег Юрійович, доцент кафедри історії, археології та методики викладання, кандидат історичних наук кандидат історичних наук, доцент.

Програма розроблена на основі Освітньо-професійної програми Історія та археологія першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Декан факультету

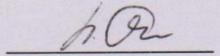

Ірина ШАПОШНИКОВА

Затверджена на засіданні кафедри історії, археології та методики викладання

Протокол № 1 від 25 серпня 2021 р.

Завідувач кафедри

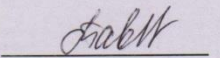

Наталія КУЗОВОВА

Схвалено науково-методичної радою факультету

Протокол № 1 від 17.09.2021 2021 р.

Голова ради

Наталія ТАВРОВЕЦЬКА

ВСТУП

Одним із засобів успішної підготовки бакалаврів з історії та археології є практика. Освітньо-професійними програмами Історії та археологія (введені в дію наказом ректора від 06.07.2020 № 627-Д (для 2 курсу) та 29.11.2017 № 819-Д (для 3-4 курсів) та навчальними планами відповідно, передбачено наступні види практик: навчальні практики з фаху, виробнича та переддипломна практики, які є невід'ємною частиною процесу фахової підготовки зі спеціальності, логічним продовженням лекційних, практичних, семінарських занять. Під час проходження практики студенти закріплюють і поглиблюють набуті під час вивчення археологічних, музеєзнавчих, архівознавчих та джерелознавчих курсів: поглиблюють знання з теорії і методики опрацювання археологічних матеріалів, удосконалюють вміння та навички практичної роботи з архівними матеріалами, розширюють навички щодо роботи з музейними експонатами та заходів щодо збереження археологічних пам'яток. Архівні установи, музеї, інспекція з охорони пам'яток історії – це потенційні місця професійної діяльності історика. Тому практика проводиться в умовах максимально наближених до реальної професійної діяльності істориків, забезпечуючи ефективно засвоєння основних складових їх службових обов'язків та набуття професійної компетентності.; набуття вмінь та навичок ведення організаційно-управлінської та дослідно-аналітичної практичної роботи на різних об'єктах професійної діяльності.

Практика проходить відповідно до [Положення про проведення виробничої практики студентами ХДУ](#) (наказ ректора від 02.06.2017 № 337-Д) і розробленими на його основі наскрізною і робочими програмами, що передбачають: мету, завдання практики, основний зміст практики (перелік основних завдань), критерії оцінювання, перелік документів, котрі повинні здати студенти після закінчення практики. Детально відпрацьовано перелік баз практики, з якими укладено відповідні угоди..

Практична підготовка фахівців передбачає такі види навчальних практик: (археологічна, з усної історії, музейно-архівна), виробнича.

Мета археологічної практики (II курс): перевірити і закріпити теоретичні знання з курсу “Археологія”, удосконалити практичні уміння й навички, набуті під час лабораторних занять з названої дисципліни.

Мета навчальної практики з усної історії (II курс): перевірити і закріпити теоретичні знання з курсу «Джерелознавство», дізнатись на практиці про методи усної історії та їх потенціал для подальшого використання в наукових дослідженнях.

Мета архівної практики (III курс) передбачає перевірку та закріплення теоретичних знань з архівознавчих дисциплін та оволодіння студентами сучасними методами і формами організації праці в архіві, здобуття студентами знань про архів як заклад, що сприяють розвитку суспільства; як середовище, де людина знаходиться у специфічних відносинах з культурними цінностями. Перевірити і закріпити теоретичні знання з курсу «Архівознавство»; формування вмінь і надбання практичних навичок самостійного виконання

професійних завдань; закріпити та удосконалити уміння, набуті під час семінарських та лабораторних занять з дисциплін через реалізацію поставлених перед практикантами завдань.

Виробнича (педагогічна) практика (IV курс) здобувачів має на меті закріплення і вдосконалення базових професійних вмінь. Основна мета виробничої практики – здобуття студентами навичок професійної діяльності історика, поглиблення знань щодо специфіки архівної роботи / музейної діяльності / роботи щодо збереження археологічних пам'яток.

Основними базами проходження виробничої практики є: державний архів Херсонської області, Херсонський обласний краєзнавчий музей, музейно-архівний центр ХДУ; навчальних практик – провідні культурні заклади та установи м. Херсона та Херсонської обл. – Державний архів Херсонської області, Херсонський обласний краєзнавчий музей, Херсонська обласна інспекція охорони пам'яток історії та культури (археологічна експедиція у с. Олександрівка Білозерського району Херсонської області).

Проходження практики студентами відбувається згідно навчального плану здобувачів. Зміст роботи під час практики визначається відповідною робочою програмою, яка розробляється на основі наскрізної програми практик для всіх років навчання. Методичне забезпечення практики відображено у відповідних робочих програмах та методичних рекомендаціях щодо проходження практики студентами денної та заочної форм навчання.

Керівниками практик призначаються викладачі, що мають відповідний стаж науково-педагогічної та педагогічної діяльності. Розподіл здобувачів за базами практики закріплюється наказом по університету після обговорення на факультеті на основі пропозицій випускаючих кафедр і укладання з базами відповідних договорів на певний термін.

Кожен вид практики передбачає проведення настановних та підсумкових конференцій. Особлива увага приділяється дотриманню правил техніки безпеки (проведення інструктажу та його фіксація у відповідному журналі). Форма атестації з усіх практик – залік (для 2 та 4 курсу – диференційований залік). Оцінка за практику враховується при наданні студентам стипендії. Студент, який отримав незадовільну оцінку з практики, відраховується з університету за поданням декана факультету.

Підсумки проведення кожної практики обговорюються на засіданнях випускаючих кафедр, на вчених радах факультетів. Уся звітна документація з практик зберігається на профільних кафедрах упродовж навчального року. Кращі зразки дублюються й зберігаються як методичні матеріали кафедри.

В процесі виконання завдань практик, бакалаври набувають **компетентностей** та досягають **програмних результатів навчання**, передбачених ОП:

Загальні компетентності

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді

Фахові компетентності

ФК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

ФК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

ФК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

ФК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

ФК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історикокультурної спадщини.

ФК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

ФК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ФК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

ФК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну

діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами

Пограмні результати навчання:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

ГРАФІК ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ

Практична підготовка здобувачів денної форми навчання здійснюється у 3,4,6 та 7 семестрах.

Тривалість та види практик подано у Таблиці 1.

Курс	Назва практики	Семестр	Кількість тижнів
	Денна форма навчання		
1.	Навчальна (археологічна) практика	3	2
2.	Навчальна (з усної історії) практика	4	2
3.	Навчальна (архівна) практика	6	2
4.	Виробнича практика	7	6
5.	Переддипломна практика	8	2

Практична підготовка здобувачів заочної форми навчання здійснюється у 8 семестрі.

Тривалість та види практики подано у таблиці 2.

Курс	Назва практики	Семестр	Кількість тижнів
1	Виробнича практика	7	6

1. НАВЧАЛЬНА (АРХЕОЛОГІЧНА) ПРАКТИКА

ВСТУП

Археологічна практика студента є невід’ємною і важливою складовою підготовки фахівця в галузі історії в ХДУ. Проведення археологічної практики дає можливість студенту – історика безпосередньо займатись джерелознавчим дослідженням, ознайомитись з методикою практичного проведення археологічних розкопок й вивчення та обробки археологічних пам’яток і матеріалів, одержаних в результаті польових досліджень. Це є одним з етапів формування у майбутніх фахівців – істориків свідомого ставлення до охорони археологічних пам’яток згідно із законом України “Про охорону археологічної спадщини”. Організація археологічної практики дає можливість студенту отримати спеціальні уміння та знання, що в майбутньому будуть необхідні для виконання професійних завдань та обов’язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, науково-дослідної і аналітичної діяльності в галузі історії та археології. Практика проводиться в умовах реальної археологічної експедиції і стає початковою ланкою практичного засвоєння фаху історика.

Термін проведення:

Навчальна (археологічна) практика проводиться упродовж 2 тижнів у III семестрі після засвоєння студентами програм теоретичної і практичної підготовки.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ-АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ:

Мета археологічної практики: перевірити і закріпити теоретичні знання з курсу “Археологія”, удосконалити уміння й навички, набуті під час лабораторних занять з названої дисципліни.

Основні завдання практики:

- навчитися розуміти стратиграфію шурфу (розкопу);
- визначати відносну хронологію археологічної пам’ятки;
- виявлення та дослідження різних видів археологічних об’єктів;
- виробити уміння проводити первинну обробку знахідок та визначати їх;
- набуті навичок із зняття та дослідження культурного шару;
- зібрати матеріал для курсової чи наукової роботи;
- зібрати колекцію артефактів для використання в майбутній педагогічній діяльності.

Вимоги до знань та вмінь:

За підсумками навчально-польової археологічної практики студент повинен знати:

- стратиграфію досліджуваного шурфу (розкопу);
- типи артефактів античного та середньовічного часу;
- типи наземних та ґрунтових об’єктів;
- класифікацію різних груп артефактів (кераміки, виробів з глини, каменю, металу, кістки, скла тощо);
- основи реставрації керамічного посуду;
- принципи креслення стратиграфії досліджуваного квадрата;
- методичні засади проведення розкопок на античних пам’ятниках.

вміти:

- знімати та досліджувати культурний шар;
- аналізувати стратиграфію розкопу;
- виявляти та досліджувати наземні та ґрунтові об’єкти;
- проводити первинне визначення артефактів;
- класифікувати різні види знайдених під час роботи артефактів;
- правильно очищувати артефакти, виготовлені з різних матеріалів;
- шифрувати археологічний матеріал;
- описувати первинні характеристики археологічних знахідок;
- готувати артефакти до транспортування до місця стаціонарного зберігання;
- опрацьовувати антропологічний та археозоологічний матеріал;
- замальовувати артефакти;
- вести польовий щоденник.

БАЗА ПРАКТИКИ:

Херсонський обласний краєзнавчий музей, Археологічний музей Херсонського державного університету.

Основною базою навчальної археологічної практики є постійнодіюча археологічна експедиція Херсонського державного університету (наказ ректора ХДУ №5-Д від 09.01.2006 р.) та науково-дослідна археологічна лабораторія ХДУ.

Базовою організацією, з якою співпрацює факультет при організації та проведенні археологічної практики є дирекція агрофірми “Білозерський” та сільська рада с. Дніпровське Білозерського р-ну Херсонської обл.

ПРЕДМЕТ ПРАКТИКИ

Ознайомлення з методикою археологічних досліджень, археологічними колекціями та можливостями застосування практичних знань в освітньому процесі в школі.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ:

1 змістовий модуль: Організація проходження археологічної практики

Установча конференція. Ознайомлення з метою і завданнями практики. Представлення керівників практики. Отримання методичних порад та індивідуальних завдань. Інструктаж щодо загальних правил техніки безпеки. Ознайомлення з базою практики. Знайомство з організацією роботи вчених-археологів і з керівниками від бази практики. Інструктаж щодо правил техніки безпеки під час проведення археологічних досліджень.

2 змістовий модуль: Польові археологічні дослідження

Опанування методикою археологічної розвідки Візуальна й інструментальна розвідка. Закладання шурфів і зачистки. Опанування методикою археологічних розкопок Розкриття культурного шару. Застосування стратиграфічного методу. Збирання і фіксація археологічних об'єктів. Ведення польової документації.

3 змістовий модуль: Обробка археологічних матеріалів

Опанування методикою очистки, консервації та шифрування знахідок

Опрацювання археологічних знахідок в польових умовах. Способи очистки і консервації, принципи шифрування знахідок. Опанування методикою первинного реставрування знахідок Реконструкція джерел. Відновлення об'єктів з уламків.

4 змістовий модуль: Оформлення звітної документації

За підсумками практики студенти подають груповому керівнику від ЗВО наступні документи:

1. Завдання-звіт, заповнений студентом, в якому містяться:

- терміни початку і закінчення практики, інформація про виконання програми практики з підписом керівника установи і печаткою,
- перелік всіх видів робіт, що здійснювались за період практики;
- оцінки та підписи групового керівника.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ:

Підсумки підводяться у процесі складання студентами заліку з практики. Залік з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента, і виставляється не пізніше вставленого у ХДУ терміну у відомості, і залікову книжку. Студент, який не виконав програму практики, відраховується.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Археологічна практика є завершенням вивчення дисципліни «Археологія». Під час практики студенти повинні розвинути свої індивідуальні здібності і закріпити навички професійної археологічної підготовки, здобуті впродовж вивчення теоретичного матеріалу. Під час підготовки до лекцій, лабораторних та семінарських занять студентам необхідно консультиватись з керівником практики та провідними викладачами курсу, які нададуть чіткі методичні рекомендації щодо їх організації та проведення, забезпечать необхідними методичними та навчальними матеріалами, інвентарем.

2. НАВЧАЛЬНА (З УСНОЇ ІСТОРІЇ) ПРАКТИКА

ВСТУП

Навчальна практика здобувачів 2 курсу спеціальності 032 Історія та археологія займає важливе місце в системі фахової підготовки майбутніх бакалаврів-істориків. Усна історія – це міждисциплінарне дослідження на межі історії, наукознавства, соціології, етнології, соціальної психології та історичної антропології. Вона тісно пов'язана з журналістикою, лінгвістикою, музеєзнавством та архівною справою. Під час проходження практики студенти-історики закріплюють і поглиблюють набуті під час вивчення курсів «Основи наукових досліджень», «Спеціальні історичні дисципліни», «Архівознавство», «Основи джерелознавства», «Історичне краєзнавство».

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ:

Основна мета навчальної практики – засвоєння студентами базових знань з історії, методології, історіографії, усної історії, ознайомити з прикладами усноісторичних досліджень. Практична частина – навички роботи з усноісторичними джерелами.

Основними завданнями навчальної практики є:

- закріплення й поглиблення отриманих теоретичних знань з курсів «Основи наукових досліджень», «Спеціальні історичні дисципліни», «Архівознавство», «Основи джерелознавства», «Історичне краєзнавство»;

- практичне ознайомлення з організацією та методикою усної історичних досліджень, особливостями зберігання та публікації усних джерел, з теоретичними проблемами історичної пам'яті;
- оволодіння навичками раціонального пошуку, відбору, аналітичної і синтетичної критики усних матеріалів, методикою їх використання у науково-дослідній, навчально-виховній та ін. роботі за професійною спрямованістю;
- формування навичок індивідуальної та групової роботи, самоорганізації, прагнення до самоосвіти, систематичного набуття й поповнення знань, вмінь і навичок роботи за обраним фахом.

БАЗА ПРАКТИКИ:

Базою навчальної практики виступає кафедра історії, археології та методики викладання історико-юридичного факультету Херсонського державного університету.

ПРЕДМЕТ ПРАКТИКИ

Предметом практики є застосування методів усної історії, вивчення їх потенціалу для застосування в майбутній професійній діяльності.

ЗМІСТ ПРАКТИКИ:

Досягнення поставленої мети і завдань практики передбачає оволодіння студентами відповідними методиками, практичне ознайомлення з формами їх застосування, що становлять зміст діяльності студента-практиканта як дослідника, архівного працівника, краєзнавця.

Упродовж 1-го та 2-го тижнів студенти, поділені на мікрогрупи, мають відпрацювати п'ять робочих днів по шість академічних годин на базі. Основною формою реалізації програми практики є практичне заняття під керівництвом викладачів кафедри історії України та методики викладання, в ході якого студент-практикант під контролем керівника повинен практично здійснити конкретний вид роботи.

Під час проходження практики студентів повинні виконати наступні види робіт:

- ознайомлення з історією, організацією, плануванням діяльності центру усної історії на кафедрі історії України та методики викладання під час оглядових екскурсій і бесід, організованих співробітниками відповідних установ;
- практичне застосування основних технологій усної історії, виконання під керівництвом викладачів кафедри історії України та методики викладання практичних завдань, пов'язаних з комплектуванням, науково-технічною обробкою, організацією обліку, зберігання та використання у виробничих умовах анкет, інтерв'ю, робочих записів;

- оформлення щоденника проходження навчальної практики, де фіксуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту.

Вказані роботи розподілені на два змістовних модуля:

I змістовний модуль

«СКЛАДАННЯ АНКЕТ. ПРОВЕДЕННЯ, РОЗШИФРОВКА ІНТЕРВ'Ю»

1. Участь в оглядовій екскурсії, знайомство з фондом усної історії кафедри історії, археології та методики викладання історико-юридичного факультету Херсонського державного університету.

2. Виконання практичних завдань під керівництвом викладачів кафедри історії України та методики викладання:

- розробка тем, складання анкети;
- знайомство з засобами запису, запис та обговорення результатів запису інтерв'ю;
- з методики обліку усних документів;
- з технологічного забезпечення зберігання усних документів;
- з методики використання отриманої інформації.

3. Ведення щоденника для своєчасної фіксації обсягу та змісту виконаних завдань, запису методичних рекомендацій.

II змістовний модуль

«ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ»

За підсумками практики студенти подають груповому керівнику від ВНЗ наступні документи:

1. Завдання-звіт, заповнений студентом, в якому містяться:
  - терміни початку і закінчення практики, інформація про виконання програми практики з підписом керівника установи і печаткою,
  - перелік всіх видів робіт, що здійснювались за період практики;
  - оцінки та підписи групового керівника.

2. Щоденник роботи студента-практиканта, де фіксуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту, особливостей методики їх виконання.

3. Запис інтерв'ю на базі складеної анкети біографічного або тематичного характеру.

Звітні документи акуратно оформлюються від руки і подаються груповому керівнику на наступний робочий день після завершення практики. Звітна

документація перевіряється, затверджується та оцінюється груповим керівником.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ:

Контроль за проходженням практики здійснюється у декількох напрямках:

- ведення студентом щоденника, де записуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту;
- регулярне оцінювання виконаних студентом конкретних завдань керівниками від бази практики;
- позитивне підсумкове оцінювання роботи здобувачів передбачає наявність оцінок за кожний змістовний модуль, а оцінка за модуль виставляється на підставі оцінок за окремі види робіт, виконаних студентом.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ:

Підсумковий контроль за змістовними модулями здійснюється після перевірки звітної документації груповим керівником. Залік із практики студент складає комісії, призначеній керівником інституту. Залік з практики заноситься у відповідну відомість, залікові книжки. Студент, який отримав незадовільну оцінку за практику, відраховується з університету за поданням керівника інституту.

3. НАВЧАЛЬНА (АРХІВНА) ПРАКТИКА

ВСТУП

Навчальна архівна практика здобувачів 3 курсу займає важливе місце в системі фахової підготовки майбутніх бакалаврів-істориків. Під час проходження практики студенти-історики закріплюють і поглиблюють набуті під час вивчення джерелознавчих та архівознавчих курсів знання з теорії і методики архівної справи, формують вміння та навички практичної роботи з архівними матеріалами. Архівні документи складають основне джерело вивчення історії, а архівні установи – одне з потенційних місць професійної діяльності історика. Тому практика проводиться в умовах максимально наближених до реальної професійної діяльності архівістів, забезпечуючи ефективне засвоєння основних складових їх службових обов'язків.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ:

Основна мета архівної практики – здобуття студентами навичок професійної діяльності бакалавра-історика, ознайомлення зі специфікою архівної роботи.

Основними завданнями архівної практики є:

- закріплення й поглиблення отриманих теоретичних знань з архівознавчих та джерелознавчих курсів;
- практичне ознайомлення з організацією архівних установ в Україні, напрямками та формами їх роботи щодо комплектування, обробки, систематизації, обліку, зберігання та використання архівних документів;
- оволодіння навичками раціонального пошуку, відбору, аналітичної і синтетичної критики архівних документів і матеріалів, методикою їх використання у науково-дослідній, навчально-виховній та ін. роботі за професійною спрямованістю;
- залучення до активної популяризації матеріалів архівних фондів серед населення в соціально-правових, господарських, культурно-просвітницьких та ін. цілях.
- формування навичок індивідуальної та групової роботи, самоорганізації, прагнення до самоосвіти, систематичного набуття й поповнення знань, вмінь і навичок роботи за обраним фахом.

БАЗА ПРАКТИКИ:

Базами архівно-наукової практики виступають архівні установи, розташовані в м. Херсоні:

- **Архівний відділ Херсонської міської ради** - спеціалізована установа, що забезпечує збирання, зберігання та організацію використання інформації архівних документів, здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність у галузі архівної справи на території міста Херсон (керівники від бази практики – керівник відділу кадрів ХМР, архівного відділу ХМР та призначені за розпорядженням співробітники);
- **музейно-архівний центр ХДУ** (керівники від бази практики – керівник музейно-архівного центру ХДУ та призначені за розпорядженням співробітники).

ВИДИ ФОРМ ТА МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ РІВНЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК:

Загальна оцінка за практику складається з суми отриманих балів з запланованих видів роботи: вміння вести документацію, класифікувати архівні матеріали, визначати цінність писемних пам'яток.

Методи контролю: усна перевірка знань, аналіз систематичної роботи студента та його активності під час практики, перевірка різних форм письмових завдань (складання каталожної картки тощо). Позитивне проходження практики передбачає виконання та засвоєння студентом змістовних модулів й закріплюється шляхом їх оцінювання при підведенні підсумків практики.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ:

Підсумки підводяться у процесі складання студентами заліку з практики. Оцінка з практики враховується нарівні з іншими оцінками, які характеризують успішність студента і виставляється науковим керівником практики не пізніше встановленого у ХДУ терміну у відомість, заноситься у журнал атестації здобувачів і залікову книжку.

Студенту, який не виконав програму практики, практика не зараховується.

4. ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА

Виробнича практика для здобувачів зі спеціальності 032 Історія та археологія є одним із засобів успішної підготовки бакалаврів з історії та археології. Практика проводиться в умовах, максимально наближених до реальної професійної діяльності і стає початковою ланкою практичного засвоєння професії.

ПРЕДМЕТ ПРАКТИКИ

Організація виконання основних обов'язків працівників на базі практики (архівні установи, музеї, інспекція з охорони пам'яток історії) відповідно до нормативно-правових та інструктивно-методичних документів, що регулюють діяльність відповідних інституцій.

БАЗА ПРАКТИКИ:

Базами виробничої практики виступають (за вибором студента): архівні установи, музеї, «Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді» Херсонської обласної ради або Обласна інспекція по охорони пам'яток історії та культури

ЗМІСТ ПРАКТИКИ:

Досягнення поставленої мети і завдань практики передбачає оволодіння студентами відповідними методиками, практичне ознайомлення з формами їх застосування, що становлять зміст діяльності студента-практиканта як дослідника, архівного працівника, краєзнавця.

Упродовж 1-го та 2-го тижнів студенти, поділені на мікрогрупи, мають відпрацювати п'ять робочих днів по шість академічних годин на базі. Основною формою реалізації програми практики є практичне заняття під керівництвом досвідченого архівіста, в ході якого студент-практикант під контролем керівника повинен практично здійснити конкретний вид роботи.

Під час проходження практики студентів повинні виконати наступні види робіт:

- ознайомлення з історією, організацією, виробничою структурою, плануванням діяльності архівних установ під час оглядових екскурсій і бесід, організованих співробітниками відповідних установ;

- практичне застосування основних архівних технологій у процесі виконання функціональних обов'язків працівників різних виробничих підрозділів архіву, виконання під керівництвом досвідчених архівістів практичних завдань, пов'язаних з комплектуванням та експертизою цінності архівних документів, науково-технічною обробкою, організацією їх обліку, зберігання та використання у виробничих умовах;
  - виконання індивідуальної роботи: заповнення бланку замовлення на видачу архівних документів та аркушу користування архівними документами, складання тематичної й іменної каталожних карток та опису документів архівної справи, оформлення архівної довідки, підготовка тематико-експозиційного плану виставки архівних документів та археографічне опрацювання документу;
  - оформлення щоденника проходження архівно-наукової практики, де фіксуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту.
- Вказані роботи розподілені на два змістовних модуля:

I змістовний модуль

«РОБОТА У ПРОФІЛЬНІЙ УСТАНОВІ (ЗА ВИБОРОМ СТУДЕНТА):

- **МУЗЕЙНО-АРХІВНИЙ ЦЕНТР ХДУ**
- **ХЕРСОНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ**
- **ОБЛАСНА ІНСПЕКЦІЯ ПО ОХОРОНІ ПАМ'ЯТОК ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ»**
- **КЗ «ЦЕНТР ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»**

1. Участь в оглядовій екскурсії та бесідах зі співробітниками для ознайомлення з історією, організацією, виробничою структурою, плануванням діяльності установи.
2. Виконання практичних завдань під керівництвом працівників на базі відповідних виробничих підрозділів установи, на базі якої проходить практики:
  - з організації функціонування установи, планування і нормування його роботи;
  - з організації комплектування, експертизи цінності документів, експонатів чи пам'яток;
  - з методики обліку документів, експонатів чи пам'яток;
  - з технологічного забезпечення зберігання документів, експонатів чи пам'яток;
  - з методики використання архівної, музейної інформації чи матеріалів, що стосуються охорони пам'яток історії.
3. Ведення щоденника для своєчасної фіксації обсягу та змісту виконаних завдань, запису методичних рекомендації працівників установи, де студент проходить виробничу практику.

II змістовний модуль

«ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ»

За підсумками практики студенти подають груповому керівнику від ВНЗ наступні документи:

1. Щоденник роботи студента-практиканта, в якому містяться:
  - терміни початку і закінчення практики, інформація про виконання програми практики з підписом керівника установи і печаткою (директора ДАХО / керівника музейно-архівного центру ХДУ / директора Херсонського обласного краєзнавчого музею / керівника Обласної інспекції по охороні пам'яток історії та культури);
  - перелік всіх видів робіт, що здійснювались за період практики;
  - оцінки та підписи групового керівника.
2. Завдання-звіт, заповнений студентом, де фіксуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту, особливостей методики їх виконання.
3. Інформація про виконання індивідуального завдання. Залежно від місця проходження практики:
  - заповнений аркуш користування архівними документами та тематична каталожна картка;
  - музейна картка експоната та план-проспект експозиції;
  - програма екскурсії та план-конспект виховного заходу, присвяченого історичній тематиці;
  - розробка плану-конспекту заняття за програмою «Історичне краєзнавство» або «Археологічне краєзнавство» та презентація до обраної теми;
  - паспорти двох археологічних пам'ятників.
4. Підготовлена для друку у студентському збірнику наукова стаття.

Звітні документи подаються груповому керівнику на наступний робочий день після завершення практики. Звітна документація перевіряється, затверджується та оцінюється груповим керівником.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ:

- Контроль за проходженням практики здійснюється у декількох напрямках:
- ведення студентом щоденника, де записуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту;
  - регулярне оцінювання виконаних студентом конкретних завдань керівниками від бази практики;
  - позитивне підсумкове оцінювання роботи здобувачів передбачає наявність оцінок за кожний кожний вид роботи, виконаний студентом.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ:

Підсумковий контроль за змістовими модулями здійснюється після перевірки звітної документації груповим керівником. Залік із практики студент складає комісії, призначеній деканом факультету. Підсумкова форма контролю – диференційований залік. Оцінка виставляється за шкалою від 0 до 100 балів. Підсумкова оцінка складається з балів, отриманих за передбачені види діяльності.

Залік з практики заноситься у відповідну відомість, залікові книжки. Студент, який отримав незадовільну оцінку за практику, відраховується з університету за поданням декана факультету.

Методичні рекомендації:

У процесі виробничої практики студентам рекомендується:

- оволодіти сучасними методами і формами організації проведення дослідницько-пошукової роботи в умовах сучасної архівної установи / музею / інспекції по охороні пам'яток історії та культури / КЗ «Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді»;
- поглибити та закріпити у виробничих умовах теоретичні знання з архівознавчих та джерелознавчих дисциплін, музеєзнавства, археології;
- ознайомитися з реальним обсягом практичної роботи співробітника архівної установи / музею / інспекції по охороні пам'яток історії та культури / КЗ «Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді».

5. ПЕРЕДДИПЛОМНА ПРАКТИКА ГРАФІК ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕДДИПЛОМНОЇ ПРАКТИКИ ЗДОБУВАЧІВ

Практична підготовка здобувачів здійснюється у 8 семестрі.

Загальна тривалість переддипломної практики 2 тижні.

Тривалість практики подано у таблиці 1.

Курс	Назва практики	Семестр	Кількість тижнів
1	Переддипломна практика	8	2

Мета практики:

Закріплення та поглиблення набутих в університеті знань здобувачів із загальних та спеціальних дисциплін з фаху, застосувавши їх для виконання конкретних науково-практичних завдань, поставлених у кваліфікаційній роботі.

Завдання практики:

Методичні: сформулювати розуміння головних понять та змісту теми кваліфікаційної роботи і методи критичного осмислення зібраного матеріалу;

Пізнавальні: вивчати змістові та формальні вимоги до написання та оформлення кваліфікаційних робіт рівня вищої освіти «Бакалавр»;

Практичні: набуття вмінь та отримання навичок щодо планування, підготовки, організації і виконання кваліфікаційної роботи та оформлення її

результатів; опробування вміння і здатності викласти результати та відстояти обґрунтовані положення.

База практики, організація її проведення:

Базою практики є кафедра історії, археології та методики викладання, науково-дослідні лабораторії, Державний архів Херсонської області та інші установи, де проводиться дослідження з теми дипломної роботи.

Керівниками практики призначаються наукові керівники дипломних робіт, які відповідають за організацію і проведення практики здобувачів.

Навантаження за керівництво переддипломної практики здійснюється у межах навантаження за керівництво кваліфікаційною роботою.

Керівник практики здійснює контроль за дотриманням студентом трудового розпорядку, за своєчасним і якісним виконанням індивідуального завдання, надає методичну допомогу та консультації.

Предмет практики:

Організація наукового дослідження з історії.

Зміст практики:

На 1 тижні практики складаються робочі поетапні плани, проводиться збір та аналіз джерел та наукової літератури за темою кваліфікаційної роботи, вибір методології та дослідницьких методів, аналіз та узагальнення фактів, розробка системи аргументації, що в стислій формі входить до звіту з практики.

Індивідуальні особливості проходження переддипломної практики визначаються темою виконуваної роботи, яка затверджується у порядку, передбаченому чинними нормативними документами.

На 2 тижні практики планується оформлення документації, відгуку наукового керівника та рецензії. Підготовка до публічного захисту звіту з практики та випускної роботи, що дозволяє студенту апробувати вміння викладати результати роботи і відстоювати сформульовані положення.

Структура та зміст роботи повинні відповідати діючим нормативним вимогам. Вимоги до підготовки та написання кваліфікаційної роботи з історії рівня вищої освіти «Бакалавр» викладені в навчально-методичних рекомендаціях, розроблених випускаючими кафедрами у відповідності до «Положення про кваліфікаційну роботу (проект)» в ХДУ, чинних державних стандартів у сфері науки та техніки.

Форми і методи контролю рівня знань, вмінь та навичок:

контроль за проходження переддипломної практики здійснюється у формі звіту з практики та представленого на кафедрі друкованого варіанту кваліфікаційної роботи рівня вищої освіти «Бакалавр».

Вимоги до кваліфікаційної роботи

Структура та зміст роботи повинні відповідати діючим нормативним вимогам. Правильність оформлення кваліфікаційних робіт вважається важливим критерієм оцінки рівня професійних знань, вмінь і навичок. Інформація щодо вимог до кваліфікаційних робіт міститься у Положенні

Херсонського державного університету про кваліфікаційну роботу (проект), а регламентація оформлення встановлюється державними стандартами.

Підведення підсумків практики

Підсумковий контроль здійснюється в останні дні практики на кафедрі історії, археології та методики викладання. Студент проходить передзахист в комісії під головуванням завідувача випускної кафедри.

Оцінювання практики проводиться за наступними модулями:

- 1 модуль – теоретичний. Оцінюється рівень кваліфікаційної роботи
- 2 модуль – практичний. Оцінюється передзахист кваліфікаційної роботи.
- 3 модуль – документація. Оцінюється оформлення кваліфікаційної роботи.

Зміст критеріїв оцінювання результатів практики:

Шкала оцінювання практик:

Сума балів /Local grade	Оцінка ЄКТС		Оцінка за національною шкалою/National grade
90 – 100	A	Excellent	Відмінно
82-89	B	Good	Добре
74-81	C		
64-73	D	Satisfactory	Задовільно
60-63	E		
35-59	FX	Fail	Незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F		Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Зміст критеріїв оцінювання результатів навчальної практики

(Усна історія)

№ з/п	Назва залікового заходу	Сума балів
1.	Ведення щоденника в	20
2.	Усна історія як метод і джерело: розробка пам'ятки для дослідників	20
3.	Запис інтерв'ю (відео або аудіо)	20
4.	Транскрипт інтерв'ю	20
5.	Залік з практики	20
	Усього	100

Зміст критеріїв оцінювання результатів навчальної (археологічної) практики

№ з/п	Назва залікового заходу	Сума балів
----------	-------------------------	---------------

I ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
1.	Зняття та дослідження культурного шару.	8
2.	Аналіз стратиграфії шурфів (розкопу).	8
3.	Виявлення та дослідження наземних та ґрунтових об'єктів.	8
4.	Первинне визначення артефактів.	8
5.	Проведення класифікації декількох видів знайдених під час роботи артефактів.	8
II ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
6.	Очистка артефактів, виготовлених з різних матеріалів.	6
7.	Шифрування археологічного матеріалу.	6
8.	Первинний опис предметів.	6
9.	Підготовка артефактів до транспортування до місця стаціонарного зберігання.	6
10.	Часткова реставрація керамічного посуду.	6
11.	Робота з антропологічним та археозоологічним матеріалом.	10
III ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ		
12.	Характеристика культурного шару або заповнення досліджуваного археологічного об'єкта.	5
13.	Креслення стратиграфії досліджуваного квадрата.	5
14.	Аналіз кількості та місцезнаходження знайдених артефактів.	5
15.	Малюнки артефактів.	5
	Усього	100

Зміст критеріїв оцінювання результатів навчальної (архівної) практики

№ з/п	Назва залікового заходу	Сума балів
1.	Виконання практичного завдання з організації комплектування архіву ХДУ;	20
2.	Виконання практичного завдання з методики обліку архівних документів;	20
3.	Виконання практичного завдання з технологічного забезпечення зберігання архівних документів ХДУ;	20
4.	Виконання індивідуального завдання	20
5.	Виконання практичного завдання з методики використання архівної інформації	20
	Усього	100

Зміст критеріїв оцінювання результатів виробничої практики

№	Види діяльності	Оцінка	Сума балів
1	Складання розгорнутого завдання-звіту	20 балів	20

	Виконання 2 індивідуальних завдань (залежно від місця проходження практики)	15 балів – 1 завдання	30
	Виконання науково-дослідної складової з практики	20	20
	Заповнення щоденника з практики	10	10
2	Залік	20	20
3	Разом балів		100

Зміст критеріїв оцінювання результатів переддипломної практики

№ з/п	Назва залікового заходу	Сума балів
1.	Оформлення кваліфікаційної роботи відповідно до вимог (текст)	20
2.	Повнота та оформлення списку джерел та літератури (список джерел та літератури)	20
3.	Наявність наукової публікації з теми кваліфікаційної роботи (участь у проєктній діяльності кафедри) (стаття, доповідь)	20
4.	Підготовка презентації на захист (презентація)	20
5.	Успішне проходження перевірки на дотримання академічної доброчесності (довідка, відгуки наукового керівника та рецензента, висновок кафедри)	20
	Усього	100

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Закон України «Про вищу освіту». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  2. Закон України «Про музей та музейну справу». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80#Text>
  3. Закон України «Про освіту». Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  4. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
  5. *Murphy, Oonagh (Spring 2018). "Museum Studies as CriticalPraxis: Developingan Active Approachto Teaching, Research and Practice". Tate Papers. 29.*
  6. Академічна доброчесність у навчанні, викладанні й науковій (творчій) діяльності в Херсонському державному університеті / заг. ред. О. Співаковський ; упоряд. : С. Омельчук, В. Блах, В. Кобець. Херсон : Вид-во ХДУ, 2019. 112 с.
  7. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти ХДУ. Режим доступу : <http://www.kspu.edu/Information/Academicintegrity.aspx>. Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  8. Положення про кваліфікаційну роботу (проект) (наказ ХДУ від 09.10.2020 № 953-Д. – Режим доступу: (<http://www.kspu.edu/About/DepartmentAndServices/DMethodics/EduProcess.aspx>) Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  9. Положення про організацію освітнього процесу в Херсонському державному університеті (наказ ХДУ від 02.09.2020 № 789-Д). Режим доступу: <https://www.kspu.edu/Legislation/educationalprocessdocs.aspx>. Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  10. Порядок оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в Херсонському державному університеті (наказ ХДУ від 07.09.2020 № 803-Д),(зі змінами від 08.09.2021 № 890-Д) Режим доступу: <https://www.kspu.edu/Legislation/educationalprocessdocs.aspx>. Назва з екрану. Дата звернення: 18.08.2021
  11. Терський С.В. Археологія України (середньовічна доба) [Текст] : навч. посіб. / Святослав Терський ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2017. - 254, [4] с. : фот., рис. - Бібліогр. в кінці тем. - 250 прим. - ISBN 978-966-941-040-5.
  12. Усна історія [Текст] : навч.-метод. посібник: для студ. РВО «бакалавр», «магістр» напр. підгот. : 014 Середня освіта (Історія), 032 Історія та археологія / Г. В. Цибуленко, Л. О. Цибуленко. Херсон: Вишемирський В.С, 2018. 32 с.
  13. Усна історія України: навч. посіб. / Б. Черномаз. Київ: Талком, 2019. 160 с. [ISBN 617-7685-71-4](https://www.isbn-international.org/product/978-966-7685-71-4).
- Додаткова:**
14. Кузьміщев, Олександр Геннадійович. Е. Р. Штерн та становлення вітчизняної античної археології Північного Причорномор'я (кін. ХІХ - поч. ХХ ст.) [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.04 / Кузьміщев Олександр Геннадійович ; НАН України, Ін-т археології. - Київ, 2017. - 16 с.
  15. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНІ ЗАПОВІДНИКИ [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2019. - 842 с.. – Режим доступу: <http://www.history.org.ua/?termin=2.23> (останній перегляд: 18.08.2021).
  16. Павлик О.В. Розвиток археологічної науки на теренах України в кінці ХІХ - на початку ХХ ст. (за матеріалами часопису "Археологічний літопис Південної Росії") [Текст] : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Павлик Олександр Васильович ;

Держ. ВНЗ "Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди". - Переяслав-Хмельницький, 2018. - 21 с.

17. Речі і образи: матеріали конференції "Спеціальні історичні дисципліни в контексті "речового" та "візуального" поворотів європейської гуманітаристики" (4 жовтня 2019 р., м. Київ) / Відп. ред. О. Ковалевська; Упоряд.: С. Блащук, Г. Боряк, О. Ковалевська. НАН України. Інститут історії України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, Центр пам'яткознавства, Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; Центральний державний історичний архів України, м. Київ; Центральний державний кінофотофоноархів України імені Г.С. Пшеничного; Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник; Національний музей історії України. – К.: Інститут історії України, 2020. – 368 с.

Електронні ресурси:

18. Веб сайт ЮНЕСКО: <https://en.unesco.org/>
19. Науковий журнал «Археологія». Режим доступу: <https://iananu.org.ua/vidannya/periodichni?id=177>
20. Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України / <http://mon.gov.ua/>
21. Офіційний веб-сайт Херсонського державного університету <http://www.kspu.edu/>
22. Фаховий науковий журнал «Архіви України». Режим доступу: <http://au.archives.gov.ua/index.php/au>
23. Фаховий науковий журнал «Південний архів (історичні науки)». Режим доступу: <http://pahs.journal.kspu.edu/index.php/pahs>
24. Фаховий науковий журнал «Український історичний журнал». Режим доступу: <http://uhj.history.org.ua/uk/home>
25. Кулик І. Відкриті архіви: поради для архівістів. Режим доступу: <https://www.istpravda.com.ua/articles/567b28ce6a120/>
26. Мельник І. Чому інформація про працівників КГБ є відкритою. Режим доступу: <https://old.uinp.gov.ua/news/chomu-informatsiya-pro-pratsivnikiv-kgb-e-vidkritoyu>
27. Навчальна програма «Археологічне краєзнавство». – Режим доступу: <http://oblur.ks.ua/programy-gurtkiv/>
28. Навчальна програма з позашкільної освіти «Історичне краєзнавство». – Режим доступу: <http://oblur.ks.ua/programy-gurtkiv/>
29. Рябенко С. Архіви відкриті для всіх. Режим доступу: <https://tsn.ua/blogi/themes/politics/arhivi-vidkriti-dlya-vsih-560528.html>
30. Рябенко С. Відкриті архіви: як захистити приватність. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/27445734.html>
31. "Музеї України" журнал. Режим доступу: <https://www.museum-ukraine.info>
32. Музейний простір України. Режим доступу: <http://prostir.museum.ua/info/about>
33. КЗ «Центр туристсько-краєзнавчої творчості учнівської молоді». Режим доступу: <http://oblur.ks.ua>

Література іноземними мовами:

1. *Murphy, Oonagh (Spring 2018). "Museum Studies as Critical Praxis: Developing an Active Approach to Teaching, Research and Practice". Tate Papers. 29.*
2. International Council of Museums (2009). "Key Concepts of Museology" on 2015-06-16. Режим доступу: https://web.archive.org/web/20150616014713/http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museologie_Anglais_BD.pdf
3. Sullivan, Ann Marie (2016). "Cultural Heritage & New Media: A Future for the Past". *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*. 15: 604. Режим доступу: <https://repository.law.uic.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1392&context=ripl>